JAMUHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA

VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA

TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI KWA KIPINDI CHA FEBRUARI 2022 HADI FEBRUARI, 2023

[*Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020*]

1 FEBRUARI, 2023

YALIYOMO

YALIYOMO i
VIFUPISHO VYA MANENO iii
SEHEMU YA KWANZA **1**
1.0 **MAELEZO YA JUMLA** 1
1.1 Utangulizi 1
1.2 Muundo wa Taarifa 2
1.3 Msingi wa Shughuli zinazotekelezwa na Kamati 2
1.4 Madhumuni ya Taarifa 3
1.5 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati 4
1.6 Shughuli Zilizotekelezwa na Kamati 5
SEHEMU YA PILI 12
2.0 **UCHAMBUZI WA MATOKEO YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI** 12
2.1 Maelezo ya Jumla 12
2.2 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara 12
2.2.1 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya mwaka ya Kamati kwa kipindi cha kuanzia Februari 2021 hadi Februari, ... 13
2.2.2 Utekelezaji na uendelezaji wa Miradi ya Kimkakati kwenye Sekta ya Viwanda 13
2.2.3 Hali ya Viwanda Vilivyobinafsishwa nchini 18
2.2.4 Hali halisi iliyopo katika Urali wa Biashara (Balance Trade) kati ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki 19
2.2.5 Mfumo wa Electronic Tax Stamp (ETS) 19
2.2.6 Hali ya Uwekezaji, Mwenendo wa Viwanda na Biashara nchini. 20
2.2.7 Uhuishaji wa Sera, Sheria, na Kanuni mbalimbali zinazotumika 22
2.2.8 Wakala wa Vipimo (WMA) 23
2.2.9 Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) 24
2.2.10 Utekelezaji wa Mpango wa Maboreho ya Mazingira ya Biashara nchini (Blueprint for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment- BLUEPRINT) 28
2.3 Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira 29
2.3.1 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge 29
2.3.2 Uhuishaji wa Sheria ya Hifadhi ya Mazingira Sura 191 29
2.3.3 Mpango Kabambe wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira. 30
SEHEMU YA TATU 35
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI 35
3.1 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara 35
3.1.1 Maoni ya jumla 35
3.1.2 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara 36
3.1.3 Urari wa Biashara kati ya Tanzania na nchi za Afrika Mashariki 37
3.1.4 Hali ya uwekezaji, Mwenendo wa Viwanda na Biashara nchini 37
3.1.5 Mradi Unganishi wa Chuma wa Mchuchuma na Makaa ya Mawe Liganga 38

3.1.6 Mradi wa Eneo Maalum la Kiuchumi Bagamoyo (Bagamoyo Special Economic Zone – BSEZ 38
3.1.7 Mfumo wa ETS 38
3.1.8 Wakala wa Vipimo (WMA) 39
3.1.9 BRELA 39
3.1.10 SIDO 39
3.2 Ofisi ya Makamu wa Rais, Muungano na Mazingira 40
3.3 Mapendekezo 41
3.4 Mapendekezo 42
3.4.1 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara 42
3.5 Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira 46
3.5.1 Uhuishaji wa Sheria ya Hifadhi ya Mazingira Sura 191 46
3.5.2 Mpango Kabambe wa Taifa wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira 47
SEHEMU YA NNE 48
4.0 **HITIMISHO** 48
4.1 Shukrani 48
4.2 Kutoa Hoja 50

TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA KWA KIPINDI CHA FEBRUARI 2022 HADI FEBRUARI, 2023

[*Inatolewa Chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

Mheshimiwa Spika, Kamati za Kudumu za Bunge ikiwemo Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, zimeundwa kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya 96 ikisomwa pamoja na Kanuni ya 135 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, katika sehemu hii ya kwanza taarifa imeainisha Mamlaka ya kuwasilisha taarifa ya mwaka ya Kamati, majukumu na msingi wa majukumu ya Kamati, njia zilizotumika wakati wa kutekeleza shughuli za Kamati na shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha mwaka mmoja.

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lipokee na kuikubali Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Kamati ya Kudumu

ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, kwa kipindi cha Februari 2022 hadi Februari 2023.

Taarifa hii inalenga kuliwezesha Bunge katika ufuatiliaji wa matokeo ya shughuli za Serikali zinazosimamiwa na Kamati hii. Aidha, Maudhui ya Taarifa yanalisaidia Bunge kuhakiki, hatua zinazofikiwa na Serikali ili kukidhi matarajio ya Wananchi kwa shughuli za Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Rais – Mazingira

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu nne kama zifuatazo: -

a) Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya jumla kuhusu majukumu ya Kamati na hughuli zilizotekelezwa;
b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati;
c) Sehemu ya Tatu inabainisha maoni na mapendekezo ya Kamati na;
d) Sehemu ya Nne ni hitimisho la taarifa.

1.3 Msingi wa Shughuli zinazotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, Msingi wa shughuli zinazotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha mwaka mmoja unatokana na Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Kanuni ya 137 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 8(1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 inatambulisha Lengo Kuu la Serikali la kuwezesha Ustawi wa Wananchi. Aidha, Ibara ya 96 ya Katiba inalipa Bunge uwezo wa kuunda Kamati za namna mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji bora wa Madaraka yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira ni miongoni mwa Kamati Kumi na Nane za Kudumu za Bunge

chini ya Kanuni ya 137 ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge na ni miongoni mwa Kamati Tisa za Kisekta.

Kwa mujibu wa Kifungu cha 6 (1) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni,2020. Kamati ya Viwanda, Bashara na Mazingira ina jukumu la kusimamia Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara; na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira

Mheshimiwa Spika, kama ilivyo kwa Kamati nyingine za Kisekta kwa mujibu wa Kifungu cha **7(1) (a) - (d)** cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni, 2020. Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira imekabidhiwa majukumu yafuatayo: -

a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira;
b) Kushughulikia Miswada ya Sheria, Maazimio na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira;
c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira; na
d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira pamoja na Taasisi zilizo chini ya Wizara hizo.

1.4 Madhumuni ya Taarifa

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 136 (15) inazitaka Kamati za Kudumu za Bunge kuwasilisha Taarifa ya Shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa Kipindi cha mwaka mmoja ili ziweze kujadiliwa na Bunge. Kwa mantiki hiyo Madhumuni ya Taarifa hii ni kubainisha mambo yanayohusu uendeshaji wa Sekta ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kwa kipindi cha Februari, 2022 hadi Februari, 2023. Lengo ni kuonesha mambo yanayohitaji kuboreshwa ili Bunge liyajadili kwa

kuzingatia jukumu lake la kuisimamia na kuishauri Serikali kwa niaba ya Wananchi kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ni Kitovu cha kuchochea kasi ya Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda nchini, wakati Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira ni Sekta ya Kusimamia na kuratibu masuala yote yanayohusu mazingira kwa mujibu wa Sheria ya Usimamizi wa Mazingira na Sheria nyingine zozote zilizoandikwa.

1.5 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, ili kuliwezesha Bunge kuhusianisha matokeo ya shughuli za Kamati yanayoripotiwa na mapendekezo yatakayotolewa, naomba kubainisha njia na mbinu zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati ambazo ni: -

(i) Vikao vya Uchambuzi wa Bajeti za Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofis ya Makamu wa Rais - Mazingira na Taasisi zilizopo chini ya Wizara hizi kwa mwaka wa fedha 2022/2023 kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge.

(ii) Vikao vya Kushughulikia Muswada wa Sheria ya Uwekezaji kwa mujibu wa Kanuni ya 97 (1) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1) (b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge.

(iii) Kupokea Maoni ya Wadau kwa mujibu wa Kanuni ya 97(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge.

(iv) Kupokea na kujadili Taarifa mbalimbali za Utendaji wa Wizara na Taasisi zinazosimamiwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Rais – Mazingira kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1) (c) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge.

(v) Ziara za kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha unaoisha kwa mujibu wa Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Bunge ili kujiridhisha kuhusu hatua za utekelezaji na ufanisi wake kwa kulinganisha kiasi cha fedha kilichotengwa na kupokelewa na Taasisi husika.

(vi) Vikao vya pamoja na wadau wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa lengo la kufahamu namna wanavyoendesha shughuli zao:

mafanikio na changamoto wanazokabiliana nazo ili kuishauri Serikali ipasavyo.

(vii) Mafunzo na Semina mbalimbali kuhusu Sekta za Viwanda, Biashara na Mazingira kwa lengo la kuwajengea uelewa Wajumbe juu ya Sekta hizo; na

(viii) Ziara za Kutembelea baadhi ya Viwanda nchini kuona namna wanavyoendesha shughuli zao: mafanikio na changamoto zinazowakabili kisha kuishauri Serikali kwa lengo la kuboresha mazingira ya Viwanda hivyo.

Mheshimiwa Spika, njia hizo ziliiwezesha Kamati kutekeleza shughuli zake na kupata tija ya utekelezaji wa majukumu yake yaliyotajwa katika Kanuni za Kudumu za Bunge. Naomba kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa maudhui ya Taarifa hii ni matokeo ya njia nilizozitaja.

1.6 Shughuli Zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Februari, 2022 – Februari, 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira imetekeleza shughuli zifuatazo: -

1.6.1 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge inayozitaka Kamati za Kudumu za Bunge za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Kamati hii ilitembelea na kukagua Miradi mbalimbali ya Maendeleo iliyo chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira. Jumla ya miradi Minne (4) ilikaguliwa ambapo Mmoja (1) ulitekelezwa chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Mitatu (3) chini ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira. Naomba kulikumbusha Bunge lako Tukufu kuwa ufafanuzi wa kina kuhusu Miradi hii pamoja na maoni na Ushauri ulitolewa Bungeni Wakati wa Mkutano wa Nne wa Bunge.

1.6.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, mwezi Machi, 2022 Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazozisimamia kwa mwaka wa fedha 2021/ 2022 na kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa mwaka wa Fedha 2022/2023 kwa kuzingatia Masharti ya Kanuni ya 117 (2) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1) (a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge. Naomba kulikumbusha Bunge lako Tukufu kwamba tarehe 27 Aprili, 2022, na tarehe 6 Mei, 2022 Kamati iliwasilisha Bungeni Maoni yaliyotokana na shughuli hii.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu Bunge lako tukufu kuwa utaratibu uliowekwa na Kanuni za Bunge utawezesha Kamati kuendelea kufuatilia na kuripoti tena Bungeni matokeo ya ufuatiliaji huo ikiwa ni pamoja na maoni.

1.6.3 Uchambuzi wa Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba, 2022)

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Masharti ya Ibara ya 63 (3)(b) ya Katiba pamoja na Nyongeza ya Nane (7) (1) (a), katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Januari, 2023, Kamati ilifanya Uchambuzi wa Taarifa kuhusu utekelezaji wa bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba, 2022) za Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira. Lengo la kufanya hivyo ilikuwa ni kuona mwenendo wa upatikanaji wa fedha ili kuweza kuishauri Serikali ipasavyo hasa ikizingatiwa kuwa inategemewa kufikia Disemba 2022 ukusanyaji na upatikanaji wa fedha uwe umefikia **asilimia 50**.

Mheshimiwa Spika, Matokeo ya Uchambuzi huo ni kama ifuatavyo: -

a) **Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara**

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2022/ 2023 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ilitengewa jumla ya **Shilingi 99,105,506,000** hadi mwezi Desemba, 2022, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 35,105,129,720.80,** sawa na **asilimia 35.4** ya Bajeti iliyopitishwa na Bunge. Aidha, Wizara ilifanikisha kupata ziada ya kiasi cha **Shilingi 882,128,048.0**0 kupitia uhamisho wa nje (Reallocation Between) kwa ajili ya Taasisi ya WRRB kuhamia Dodoma.

Jedwali Na. 1 Fedha zilizoidhinishwa kwa Mwaka 2022/2023 ikilinganishwa na fedha zilizopokelewa kutoka Hazina hadi mwezi Desemba, 2022 kwa Fungu 44

MAELEZO		**FEDHA ILIYOTENGWA 2022/2023**	**FEDHA ILIYOPKELEWA HADI DISEMBA, 2022**	**ASILIMIA**
Matumizi ya Kawaida	Mishahara	59,579,899,000.00	23,091,189,081.47	38.8
	Matumizi Mengineyo	8,728,788,000.00	3,210,433,389.72	36.8
	JUMLA	**68,308,687,000.00**	**26,301,622,471.19**	**38.5**
Matumizi ya Fedha za Maendeleo	Fedha za Ndani	30,346,819,000.00	8,803,507,249.61	29.01
	Fedha za Nje	450,000,000.00	-	-
	JUMLA	**30,796,819,000.00**	**8,803,507,249.61**	28.59
	JUMLA KUU	**99,105,506,000.00**	**35,105,129,720.80**	**35.4**

Chanzo: Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa mwenendo wa upokeaji wa fedha kwa kipindi husika siyo mzuri hususan fedha za Maendeleo ambapo kiasi kilichopkelewa ni sawa na asilimia 35.4 tu. Aidha, Fedha ya Maendeleo kutoka Nje haikutolewa kabisa. Wizara ilipaswa iwe imepokea asilimia 50 ya bajeti yote iliyopitishwa na Bunge, pungufu hiyo ni

sawa na **asilimia 14.6.** Mwenendo huu wa Upatikanaji wa Fedha unaweza kukwamisha utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyopangwa kutekelezwa.

b) Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira ilipangiwa kukusanya Maduhuli ya **Shilingi 894,278,406,800.00**. Hadi Disemba, 2022, ilikusanya Shilingi **353,429,346,684.78** sawa na **asilimia 39.5**.

Kwa upande wa bajeti Ofisi iliidhinishiwa na Bunge jumla ya **Shilingi 26,732,352,529.8.** Kati ya fedha hizo **Shilingi 7,590,655,530.00** ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 19,141,696,999.8** ni za Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia Desemba, 2022 Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira) ilipokea **jumla ya Shilingi 3,382,635,679.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida sawa na asilimia 44.6 ya bajeti iliyoidhinishwa na **Shilingi 14,007,497,052** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo sawa na asilimia 73.2 ya bajeti ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati unaonesha kuwa mwenendo wa upokeaji wa fedha za Matumizi ya Kawaida kwa kipindi husika siyo wa kuriidhisha kama inavyoonesha katika jedwali Na. 2(A).

Jedwali Na. 2 (A) Fedha zilizoidhinishwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 ikilinganishwa na fedha zilizopokelewa kutoka Hazina hadi mwezi Disemba, 2022 kwa Fungu 31- Idara ya Mazingira

Idara	**Aina ya Matumizi**	**Fedha iliyoidhinishwa 2022/2023**	**Fedha Iliyopokelewa Hadi Disemba, 2022**	**% ya bajeti iliyopokelewa**
Mazingira	Mishahara	936,225,000.00	331,694,000.00	35.4
	OC	2,291,802,800.00	974,227,384.00	42.5
NEMC	Mishahara	4,362,627,730.00	2,076,714,295.00	47.6
JUMLA		**7,590,655,530.00**	**3,382,635,679.00**	**44.6**

Jedwali Na. 2 (B) Fedha zilizoidhinishwa kwa ajili ya Matumizi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 ikilinganishwa na fedha zilizopokelewa kutoka Hazina hadi mwezi Disemba, 2022 kwa Fungu 31- Idara ya Mazingira

Idara	**Aina ya Matumizi**	**Fedha zilizoidhinishwa**	**Fedha zilizopokelewa**	**Asilimia**
Mazingira	Fedha za Ndani	782,000,000.00	662,089,448 6	84.6
	Fedha za Nje	18,359,697,000	13,345,407,604	72.7
JUMLA		19,141,696,999.80	14,007,497,052	50.8

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati unaonesha kuwa utolewaji wa fedha za Miradi ya Maendeleo ni mzuri kwa upande wa fedha za ndani na Fedha za Nje pia. Hali hii inashiria utekelezaji bora wa Miradi iliyokusudiwa. Kamati inaipongeza Serikali kwa utoaji mzuri wa fedha ya Matumizi ya Maendeleo ambapo hadi Disemba, 2022 kiasi kilichopokelewa ni sawa na asilimia 73.2 ya fedha iliyoidhinishwa.

1.6.4 Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yatokakanayo na Taarifa ya mwaka ya Kamati kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2021 hadi Februari, 2022

Mheshimiwa Spika, wakati wa kuwasilisha Taarifa ya mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Februari 2021 hadi Februari, 2022, Bunge lilitoa mapendekezo katika maeneo Saba. Maeneo Matano yanayosimamiwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na maeneo Mawili yanayosimamiwa na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira. Maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa Mapendekezo hayo umeoneshwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.6.5 Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Shughuli na Majukumu mbalimbali

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Februari 2022 hadi Februari, 2023 Kamati ilipokea na kuchambua jumla ya Taarifa Kumi na Nane (18) kutoka Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Taarifa kumi (10) kutoka Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira. Shughuli hizo zililenga kuiwezesha Kamati kufahamu hatua mbalimbali zinazochukuliwa na Serikali katika kuboresha huduma na kuwezesha maisha bora ya Wananchi.

Uchambuzi huo uliiwezesha Kamati kubaini mafanikio yanayoripotiwa kwa kulinganisha na hali ilivyo ikioanishwa na matarajio ya Wananchi. Mheshimiwa Spika utaratibu huu unafanikisha dhima ya Kamati ya kulisaidia Bunge katika utekelezaji wa majukumu yake ya kuishauri na kuisimamia Serikali.

1.6.6 Ziara za Ufuatiliaji wa Shughuli za Serikali

Mheshimiwa Spika, mbali na Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2021/2022 na Uchambuzi wa Taarifa mbalimbali, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira ilifanya ziara za ufuatiliaji kwa lengo la kuwianisha Taarifa zilizokuwa zikiwasilishwa na Serikali kuhusu mafanikio na hali halisi ilivyo katika maeneo yanayohusika. Kufanya hivyo kuliiwezesha Kamati kuhakiki mafanikio na changamoto zilizopo ikilinganishwa na lengo la Serikali la kuwezesha Ustawi wa Wananchi kama ilivyoelezwa katika Ibara ya 8(1)(b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea na kukagua shughuli zinazotekelezwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara katika maeneo yafuatayo: -

a) Wakala wa Vipimo (WMA);

b) Kiwanda cha Sukari – Kagera;
c) Kiwanda cha kutengeneza nyaya za Umeme (Elsewedy);
d) Kiwanda cha kutengeneza Nondo na Bati (MMI Steel);
a) Kiwanda cha Kutengeza Bati (ALAF);
b) Kiwanda cha Bia (TBL) Dar es Salaam na;
c) Kiwanda cha Sigara Dar es Salaam

Aidha, kwa upande wa Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira Kamati ilitembelea maeneo yafuatayo kwa lengo la kuangalia namna wanavyo shughulika na suala zima la uhifadhi na utunzaji wa mazingra.

d) Kiwanda cha kutengeneza dawa (*Shelly's Pharmaceutical LTD)* kuona namna wanavyotunza mazingira;
e) Dampo la kuhifadhi taka- Pugu;
f) Tooku Garment

Mheshimiwa Spika, maelezo na ufafanuzi wa kina kuhusu shughuli hizi yamefafanuliwa katika sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.6.7 Semina

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Februari, 2022 hadi Februari, 2023 Kamati ilipatiwa Semina na Mafunzo kutoka Taasisi zilizo chini ya Wizara inazozisimamia na Asasi mbalimbali. Taasisi hizo ni pamoja na MKUMBI - BLUEPRINT, BRELA na Liberty Spaks.

Aidha Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira ilitoa semina kwa Kamati kuhusu athari za Mabadiliko ya Tabianchi, Mbinu za Kukabiliana nazo na Mchakato wa Biashara ya Kaboni nchini.

Mheshimiwa Spika, kutokana na mafunzo yaliyotolewa Wajumbe na Sekretarieti wamejengewa Uwezo na Uelewa kuhusu masuala ya Uwekezaji, ufanyaji wa Biashara na usajili wa majina ya Biashara na Leseni.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inabainisha, Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati kwa Kipindi cha Februari, 2021 hadi Februari, 2022, Mafanikio na Changamoto katika utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda, na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira.

Ufafanuzi wa uchambuzi wa matokeo ya Kamati kwa kila Sekta ni kama ifuatavyo: -

2.2 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara imeundwa kwa Tamko la Serikali Na.57A na 57B la tarehe 24 Januari, 2022. Hati Idhini ya Serikali inaonesha kuwa Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara inatekeleza majukumu yake ya kimuundo kwa kuzingatia maelekezo ya Viongozi Wakuu wa Serikali, sambamba na mipango mbalimbali ya kitaifa na kimataifa kama ilivyoainishwa kwenye Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Umoja wa Mataifa (SDGs 2030); Agenda ya Afrika 2063; Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu ya Mwaka 2020; na Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22-2025/26.

Aidha, katika kuchochea kasi ya ujenzi wa Uchumi wa Viwanda nchini, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali inaendelea kufanya mapitio ya Sera ya Taifa ya Uhamasishaji Uwekezaji (1996); Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda (SIDP, 1996 - 2020); Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo (2003); Sera ya Masoko ya Mazao ya Kilimo (2003); na Sera ya Taifa ya Biashara (2003). Vile vile Wizara inafanya rejea ya Sheria na Mikakati ya kisekta ikiwemo Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya

Ngozi na Bidhaa za Ngozi; Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Pamba, Nguo hadi Mavazi (C2C); Mkakati wa Kuendeleza zao la Alizeti; Sheria ya Kujilinda dhidi ya Athari za Kibiashara (Trade Remedies Act, 2021); Sheria ya Ushindani (2003), na Sheria ya Uwekezaji ya 1997 ambayo tayari imefutwa na kutungwa Sheria mpya ya Uwekezaji ya mwaka 2022 katika Mkutano wa Tisa wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa Msingi huo Kamati ilichambua kwa kina yaliyojiri wakati wa kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Uchambuzi huo ulibainisha mafanikio na changamoto mbalimbali. Naomba kuliarifu Bunge lako tukufu baadhi ya mafanikio na Changamoto kama ifiuatavyo: -

2.2.1 **Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya mwaka ya Kamati kwa kipindi cha kuanzia Februari 2021 hadi Februari, 2022.**

Mheshimiwa Spika, wakati wa kuwasilisha Taarifa ya mwaka ya Kamati kwa kipindi cha Februairi 2021 hadi Februari, 2022, Bunge lilitoa maazimio katika Maeneo Tisa yanayosimamiwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Kamati imearifiwa juu ya utekelezaji wa mapendekezo hayo na kujiridhisha kuwa, Serikali kwa kiasi kikubwa imezingatia mapendekezo ya Kamati. Hata hivyo, yapo maeneo ambayo bado Serikali inahitaji kuweka mkazo zaidi katika utekelezaji wake. Maeneo hayo ni: -

2.2.2 Utekelezaji na uendelezaji wa Miradi ya Kimkakati kwenye Sekta ya Viwanda**.**

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara imepewa jukumu la kuendeleza Miradi Mitatu ya Kimkakati ambayo ni: -

(a) Mradi Unganishi wa Chuma cha Liganga na Makaa ya Mawe ya Mchuchuma uliopo katika Wilaya ya Ludewa Mkoani Njombe na;

(b) Mradi wa Magadi Soda uliopo katika Bonde la Engaruka katika Wilaya ya Monduli Mkoani Arusha;

(c) Mradi wa Eneo Maalum la Kiuchumi Bagamoyo (Bagamoyo SEZ) uliopo Bagamoyo katika Mkoa wa Pwani;

(d) Mradi Unganishi wa Chuma cha Liganga na Makaa ya Mawe ya Mchuchuma**.**

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Liganga na Mchuchuma ni Msingi wa Viwanda mama nchini na utekelezaji wake utaiwezesha nchi kufikia Maendeleo endelevu ya Kiuchumi na Kijamii. Ni kutokana na umuhimu huo Serikali kupitia Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 14/2007 iliagiza watafutwe Wawekezaji kwa njia shindanishi kwa kutangaza Zabuni ya wazi Kimataifa ili kuwekeza katika Mradi huu.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2011 yalijitokeza Makampuni 48 kutoka nchi mbalimbali duniani kuja kuwekeza katika Mradi huu ambapo Kampuni ya Sichuan Hongda Group Corporation (SHG) ilionesha kuwa na teknolojia inayohitajika hususan katika Mradi wa Chuma cha Liganga na kusaini Mkataba wa Ubia na Serikali kupitia Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) tarehe 21Septemba, 2011 na kuanzisha Kampuni ya Ubia iliyojulikana kama Tanzania China International Mineral Resources Limited (TCIMRL). Serikali kupitia NDC inamiliki asilimia **20** na SHG asilimia **80.** Kamati ilielezwa kuwa asilimia 20 za hisa zinazomilikiwa na Serikali zilipatikana kupitia utaratibu wa 'Free Carried Interest' hivyo Serikali haiwajibiki kuwekeza Fedha Taslim ndani ya Mradi ili kumiliki hisa hizo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa kwa mujibu wa Mkataba uliosainiwa, Miradi hiyo Unganishi ina vipengere vitano vifuatavyo: -

i) Mgodi wa Chuma wa Liganga wenye uwezo wa kuzalisha Tani Milioni 2.9 kwa mwaka;

ii) Kiwanda cha kuzalisha bidhaa za Chuma Liganga chenye uwezo wa kuzalisha Tani Milioni 1.1 kwa mwaka;

iii) Mgodi wa Makaa ya Mawe wa Mchuchuma wenye uwezo wa kuzalisha Tani Milioni Tatu kwa mwaka;

iv) Kituo cha Kufua Umeme huko Mchuchuma cha Megawati 600 na Msongo wa Umeme wa Kilovoti 220 kati ya Mchuchuma na Liganga na;

v) Barabara kutoka Mchuchuma hadi Liganga (shortcut route).

Mheshimiwa Spika, kulingana na makadirio ya mwekezaji, uwekezaji katika Mradi huo Unganishi utakuwa Dola za Marekani Bilioni 3.0, ambapo Mtaji wa Mwekezaji ni kiasi kisichozidi Dola za Marekani Milioni 600 na mkopo utakuwa Dola za Marekani Bilioni 2.4.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba baada ya kusaini Mkataba, Kamapuni ya Ubia ilikamilisha hatua za muhimu (key miletones) ili kuanza ujenzi. Hatua hizo ni Uchorongaji na Upembuzi yakinifu, Upatikanaji wa Leseni Maalum za Uchimbaji wa Mkaa ya Mawe ya Mchuchuma na Chuma cha Liganga (Special Mining Licences) kutoka Wizara ya Nishati na Madini wakati huo tangu tarehe 9 Oktoba, 2014, Utafiti wa athari za Mazingira zitakazotokana na Utekelezaji wa Miradi hiyo pamoja na njia za kupunguza athari hizo zilifanyika na kupata vyeti vya Mazingira vya Mgodi wa Chuma, Kiwanda cha Chuma, Mgodi wa Makaa ya Mawe Mchuchuma, Kituo cha Kufua Umeme Mchuchuma, na Msongo wa Umeme Kilovoti 220 (Mchuchuma – Liganga). Vile vile Kampuni imekwishapata Vibali vya Kutumia Maji (Water Rights) kutoka Mito ya Katewaka, Mchuchuma na Lupali.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua hizo inasikitisha kuona kwamba Miradi hii hadi taarifa hii inaporipotiwa hakuna kazi yoyote inayoendelea kwa mujibu wa Mkataba uliosainiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipohoji kujua kinachokwamisha utekelezaji wa Miradi hii ilielezwa sababu/changamoto zifuatazo: -

i) Mwekezaji alihitaji vivutio vya ziada vinavyolenga kumnufaisha zaidi Mwekezaji kuliko maslahi ya Taifa letu;

ii) Vivutio vilivyoombwa na Mwekezaji vilikuwa vikikinzana na Sheria mbalimbali nchini. Sheria hizo ni pamoja na Sheria za Kodi, Sheria ya Madini, Sheria ya Rasilimali na Maliasili za Nchi;

iii) Ilibaiinika kuwa Mkataba na Mwekezaji huyo una vipengele kadhaa vyenye mapungufu ambayo yanakinzana na maslahi ya Taifa;

iv) Kucheleweshwa na Kuongezeka kwa fidia ya Wananchi kutoka Shilingi 11,037,183,020.78 kwa Uthamini wa mwaka 2015 hadi Shilingi 15,979,788,649.50 mwaka 2022. Kiasi hiki kinajumuisha riba itokanayo na kucheleweshwa kwa fidia katika kipindi husika;

v) Wakati Serikali ikijielekeza katika jitihada za kutafuta Mwekezaji mwingine wa kuendeleza Mradi, Mwekezaji wa awali (SHG) amejitokeza tena na kudai kuwa yupo na ana uwezo wa kutekeleza Mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa Ilani ya CCM ya Uchaguzi ya Mwaka 2020, Uk. wa 58 Kifungu cha 46 (f) Serikali iliahidi kuendeleza na kujenga Viwanda Mama ikiwemo Viwanda vya Chuma (Miradi ya Mchuchuma na Liganga) ambavyo vitaleta faida nyingi kwa Taifa letu ikiwa ni pamoja na Ajira, Uongezaji thamani malighafi za ndani, Uanzishwaji Viwanda vingine na kupanua shughuli katika Sekta ya Ujenzi na Miundombinu.

Mheshimiwa Spika, kuchelewa kwa utekelezaji wa Miradi hii (takriban miaka Kumi na Tatu) kunachelewesha kasi ya maendeleo ya ujenzi wa

Viwanda Mama, kushindwa kuongeza thamani ya malighafi za ndani lakini pia kuwakosesha Ajira Wananchi na kuliingizia Taifa hasara kubwa.

a) Mradi wa Eneo Maalum la Kiuchumi Bagamoyo (Bagamoyo Special Economic Zone – BSEZ)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa mradi huu ulitangazwa na Serikali kwa kutenga eneo lenye ukubwa wa hekta 9800 kuwa Eneo Maalum la Kiuchumi tangu Mwaka 2010.

Aidha, ilielezwa kuwa tangu mwaka 2012 -2015 kumekuwepo na majadiliano mbalimbali kati ya Serikali na Wawekezaji. Majadiliano hayo yamekuwa na masuala 25 ambapo kati ya hayo 18 yaliafikiwa na masuala 7 hayakufikia muafaka.

Vile vile Kamati ilielezwa kwamba Mwaka 2022 kumekuwepo na mapendekezo na hatua za kuchukua ili kuendeleza Mradi huu muhimu, kama ifuatavyo: -

(i) Mradi wa Bagamoyo SEZ ni wa Kimkakati, hivyo Serikali iendelee na utekelezaji wake;
(ii) Mwekezaji katika Bandari ya Bagamoyo apatikane kwa njia ya ushindani kutokana na mwitiko wa Soko;
(iii) Serikali ikamilishe taratibu za umiliki wa Ardhi ya Mradi na kulipa fidia kabla ya kuanza kazi za ujenzi wa bandari, ili kuepuka gharama kubwa za fidia baada ya ujenzi kuanza.

Mheshimiwa Spika, Mradi huu kama ulivyo Mradi wa Liganga na Mchuchuma mchakato wake umechukua muda mrefu, ni Rai ya Kamati kwa Serikali kuchukua hatua za haraka na madhubuti ili kufikia mwisho wa majadiliano na kuanza utekelezaji.

b) Mradi wa Magadi Soda – Engaruka

Mheshimiwa Spika, Kamati iliarifiwa kuwa katika mradi huu Wizara ilifanya masuala yafuatayo: -

i) Kufanya Upembuzi wa kina na Yakinifu ambao ulikamilka mwaka 2021 na kufikia hatua ya Wizara kuomba kulipia leseni 29 ambazo gharama yake ni sh 135,256,000/=. Maombi ya fedha hizi yamepangiwa kwenye bajeti ya 2022/2023, na maombi ya fedha hizi kutoka Wizara ya Fedha na Mipango yalipelekwa tangu tarehe 29 Julai, 2022 na NDC, hata hivyo hadi Disemba 2022 hakuna fedha iliyopatikana;

ii) **Kutafuta mwekezaji mahiri** Nyaraka za kutangaza mradi zimekamilishwa tarehe 26 mei, 2022 na kuwasilishwa PPRA kwa ajili ya kuidhinishwa;

iii) **Kufanya ufuatiliaji na tathimini** kazi hii ni endelevu ikiwamo kusimamia visima vya majaribio, mipaka ya leseni za uchimbaji pamoja na vikao na Wananchi na Uongozi wa Vijiji.

2.2.3 Hali ya Viwanda Vilivyobinafsishwa nchini

Mheshimiwa Spika, lengo la ubinafsishaji wa Viwanda nchini lilikuwa kuiondolea mzigo wa bajeti Serikali, kuchangia pato la Taifa, na kuongeza wigo wa umuhimu wa Sekta Binafsi. Hata hivyo nia hiyo njema ya Serikali haijatimia kama ilivyo kusudiwa kutokana na tija iliyopatikana kuwa ndogo. Kwa mfano katika Viwanda 68 kati ya 156 vilivyobinafsishwa havifanyi kazi iliyokusudiwa, Viwanda 23 vinafanya kazi kwa kusuasua, viwanda 88 pekee ndivyo vinafanya kazi. Aidha Kamati ilibaini changamoto zifuatazo: -

i. Viwanda vilivyobinafsishwa havijulikani kwa majina na mahali vilipo badala yake vinajulikana kwa idadi tu;
ii. Baadhi ya Viwanda vilivyobinafsishwa kushindwa kufanya kazi na hivyo kurudishwa tena Serikalini. Kwa mfano; Viwanda 8 kurudishwa EPZA, Viwanda 3 kurudishwa SIDO, NDC na Ofisi ya Rais;
iii. Serikali kukosa mapato;
iv. Kupoteza ajira kwa Wanachi baada ya Viwanda hivyo kufungwa au kubadilisha matumizi.

Mheshimiwa Spka, Kamati inatambua kuwa Serikali kupitia Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu ya mwaka 2020 Ukurasa wa 58 iliahidi kuweka utaratibu wa kuendelea kufuatilia Viwanda vilivyobinafsishwa ili kuhakikisha vinafanya kazi kwa malengo yaliyokusudiwa na hivyo kuongeza Ajira na Uzalishaji wa Bidhaa nchini. Kamati inaamini kuwa utatuzi wa changamoto zilizobainishwa hapo juu ni sehemu ya utekelezaji wa ahadi hiyo.

2.2.4 Hali halisi iliyopo katika Urali wa Biashara (Balance Trade) kati ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki

Mheshimiwa Spika, Jumuiya ya Afrika Mashariki inajumuisha nchi Wanachama Saba ambazo ni Tanzania, Uganda, Kenya, Rwanda, Burundi Sudani ya Kusini na DRC ambayo inakadiriwa kuwa na Wananchi wapatao Milioni mia tatu (300) na ina eneo la km^2 milioni 4.8 na ina pato la Taifa la jumla ya dola za Kimarekani Bilioni 240 (EAC, 2019).

Mheshimiwa Spika, Kamati imejulishwa kuwa Mwenendo wa Urali wa biashara baina ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki umeendelea kuimarika siku hadi siku. Mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na Tanzania kuwa na urari chanya wa biashara katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na Serikali kutatua vikwazo vya kibiashara visivyo vya kiushuru hivyo, kuongeza ufanyaji wa biashara, fedha za Kigeni na pato la Taifa kwa ujumla. Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua hiyo. Hata hivyo, pamoja na Tanzania kuwa na Urari chanya wa Biashara katika Jumuiya ya Afrika Mashariki bado inakabiliwa na changamoto ya kusafirisha nje bidhaa ambazo hazijachakatwa; Utitiri wa Tozo na Kodi, kukosekana kwa Elimu juu ya fursa za kibiashara kwa Wananchi.

2.2.5 Mfumo wa Electronic Tax Stamp (ETS)

Mheshimiwa Spika, Mfumo huu ulianzishwa mwaka 2019 ukiwa na lengo la kuonesha kiasi gani cha bidhaa kimezalishwa Viwandani. Wakati Mfumo huu unaanza kulikuwa na Viwanda 19 vinavyolipa gharama ya ETS hadi saa kuna jumla ya Viwanda 272.

Mheshimiwa Spika, faida za Mfumo huu ni pamoja na: -

a) Kuthibitisha kiwango cha uzalishaji kwa muda;
b) Kufuatilia na kubaini bidhaa halisi na bandia;
c) Kuzuia ukwepaji wa Kodi kwa Wamiliki wa Viwanda;

Mheshimiwa Spika, pamoja na faida zitokanazo na Mfumo wa ETS, zipo changamoto zinakwamisha utekelezaji bora wa Mfumo huu. Changamoto hizo ni pamoja na;

a) Gharama kubwa inayotozwa kwenye huduma hiyo ambayo ni Dola za Marekani 18.4 ikilinganishwa na gharama ya Dola za Marekani 1.6 inayochajiwa kwa Mataifa mengine Duniani;
b) Kuwepo na uwezekano wa kuvuja kwa siri za Kibiashara kwa kuwa mtoa Huduma siyo Serikali;
c) Kupanda kwa bei za bidhaa za viwandani kutokana na gharama kubwa zinazosababishwa na huduma ya ETS;
d) Ushuru unaotokana na ETS unalipwa moja kwa moja kwa mtoa huduma na si kwa kwa Serikali, hivyo mnufaika ni mtoa huduma.

2.2.6 **Hali ya Uwekezaji, Mwenendo wa Viwanda na Biashara nchini**.

Mheshimiwa Spika, Dira ya Maendeleo ya Mwaka 2025 inalenga kuona Tanzania inaondokana kuwa nchi masikini inayotegemea kilimo na uchumi wa uzalishaji duni na kuona Wananchi wengi wanajihusisha na kilimo cha kisasa kinachofungamanishwa na Viwanda na huduma. Ili kufikia dira hii Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara inasimamia utekelezaji wa majukumu ya uwekezaji zikiwemo taasisi za Kituo cha Uwekezaji Tanzania (Tanzania Investment Centre – TIC); na Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Uzalishaji kwa Mauzo ya Nje (Export Procesing Zones Authority – EPZA).

Wizara kwa kushirikiana na Taasisi hizo ina jukumu la kuhakikisha maendeleo ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara yanaakisi malengo ya Mipango mipana ya Taifa, Dira ya Taifa na Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu ya mwaka 2020.

Mheshimiwa Spika, katika Mpango wa III wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano 2021/22 – 2025/26, Malengo Sita kati ya Malengo Mahsusi

12 yanahusu Sekta ya Viwanda na Biashara, na kati ya vipaumbele Vitano vya Mpango huo Vitatu vinahusu Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Kwa hali hiyo Sekta ya Viwanda ina mchango mkubwa kwa matokeo ya Mpango kwa kila Sekta.

Mheshimiwa Spika, ili kuwezesha Sekta Binafsi kushiriki kikamilifu katika kukuza uchumi wa nchi, Serikali inaendelea kuboresha mazingira ya Uwekezaji na Biashara nchini kupitia Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara na Uwekezaji Nchini (MKUMBI - BLUEPRINT).

Mheshimiwa Spika, kutokana na Serikali kuboresha mazingira ya Biashara na Uwekezaji nchini kupitia MKUMBI kumekuwepo na Mafaniko mbalimbali katika Sekta ya Uwekezaji, Mafanikio hayo ni pamoja na: -

a) Kuongezeka kwa Uwekezaji kutoka nje ya nchi kutokana na juhudi za Serikali inayoongozwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan katika kuitangaza nchi yetu;
b) Kusaidia Wawekezaji kupata vibali, Leseni na Idhini mbalimbali
c) Katika kipindi cha miaka mitatu TIC kimesajiri miradi 757 inayokadiriwa kuwekeza kiasi cha Dola za Marekani Bilioni 9.35 na kutoa ajira 111,332 kati ya miradi hiyo asilimia 31 inamilikiwa na Watanzania, 41 inamilikiwa na Wageni na 28 % ni ya Ubia kati ya Watanzania na Wageni;
d) Katika kipindi cha 2021/2022 EPZA imesajiri Miradi 54 yenye thamani ya Dola za Mrekani Milioni 238.24;
e) Usajili wa Uwekezaji mahali pamoja (One Stop Shop);
f) Kuzalisha Ajira za moja kwa moja **16,535** katika Sekta ya Viwanda vya uzalishaji kuanzia mwaka 2017 hadi 2022 na Ajira nyingi zisizo za moja kwa moja katika mnyororo wa usambazaji;

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo Kamati ilibaini changamoto zifuatazo katika Sekta ya Uwekezaji: -

a) Kukosa vivutio vya kikodi kwenye program ya EPZA ambavyo awali vilipatikana hali iliyosababisha baadhi ya Wawekezaji kufuta usajili wa Miradi.
b) Kutokuridhiwa kwa Sera ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya Maeneo Maalum ya Kiuchumi (EAC-SE Policy). Hali hii inasababisha Wawekezaji katika pogramu ya EPZA kutofaidika na vivutio vya
c) Ugumu wa Uratibu wa shughuli za Uwekezaji kutokana na kukosekana kwa Mipango na Mikakati madhubuti inayoshabihiana kati ya Wizara na Taasisi zinazohusiana kwa sababu Mfumo wa usimamizi wa masuala ya Uwekezaji unahusisha ngazi mbalimbali za Wizara za Serikali
d) Kushuka kwa uwiano wa Uwekezaji kutoka nje ya nchi katika kipindi cha mwaka 2019/2021 kutokana na janga la UVIKO -19;
e) Kukosekana kwa ardhi iliyotengwa kwa ajili ya Uwekezaji kupitia TIC;
f) Migogoro ya ardhi kwa baadhi ya maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya Uwekezaji;
g) Kukosekana kwa miundombinu wezeshi kama vile maji, umeme na barabara katika maeneo yaliyotengwa kwa Uwekezaji;
h) Kutokuonana kwa Mifumo ya Kielektroniki ya utoaji wa huduma kwa Wawekezaji wa TIC na Taasisi zingine zinazowahudumia

2.2.7 Uhuishaji wa Sera, Sheria, na Kanuni mbalimbali zinazotumika katika kuendesha Sekta za Biashara na Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, katika kuchochea kasi ya ujenzi wa uchumi wa Viwanda nchini, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali inaendelea kufanya mapitio ya Sera, Mikakati na Sheria za kisekta ili ziweze kuendana na mahitaji ya sasa.

Aidha, Wizara ipo katika hatua mbalimbali za uandaaji wa Sera mpya katika masuala ya ubora (National Quality Policy); miliki ubunifu (Patent Right Policy); ushiriki wa Watanzania katika miradi ya kimkakati na uwekezaji (Local Content Policy); na masuala ya kumlinda mlaji (National

Consumer Protection Policy); na mikakati mipya ikiwemo Mkakati wa Kukuza Mauzo ya Nje (National Export Strategy).

Mheshimiwa Spika, Sera, Sheria na Kanuni za Kisekta ni muhimu katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara na Taasisi zake, hivyo Nyaraka hizi zinatakiwa kuongea lugha moja ili kuleta ufanisi bora.

Mheshimiwa Spika, katika kuhuisha Sera, Sheria na Kanuni mbalimbali katika uendeshaji wa Sekta ya Biashara na Uwekezaji, Wizara imefanikiwa kufanya mapitio ya Sera, Sheria na Kanuni mbalimbali ikiwemo kufuta Sheria ya Uwekezaji ya Mwaka 1997 na kutunga Sheria Mpya ya Uwekezaji ya Mwaka 2022. Kutungwa kwa Sheria hii ya Uwekezaji kutasaidia kuwavutia wawekezaji wengi, kuongeza pato la Taifa, fedha za Kigeni na Ajira kwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, pamoja na nia njema ya Serikali katika kuhuisha Sera, Sheria na Kanuni mbalimbali zinazotumika kuendesha Sekta ya Biashara na Uwekezaji, bado inakwamishwa na gharama kubwa zinazohitajika katika utekelezaji wa jukumu hilo. Kwa kiasi kikubwa Serikali inategemea Wadau wengine kugharamia, hali hiyo inasababisha upatikanaji wa rasilimali hizo kutotoshereza mahitaji;

Kuwepo kwa uelewa wenye mitizamo mchanganyiko na kutekelezwa kwa kasi tofauti kutokana na rasilimali watu na fedha kutolewa na anayetekeleza Sera husika.

2.2.8 Wakala wa Vipimo (WMA)

Mheshimiwa Spika, Wakala wa Vipimo ilianzishwa kwa Tangazo la Serikali Namba 194 la tarehe 17 Mei, 2002. Majukumu ya Wakala wa Vipimo yanatekelezwa kwa mujibu wa Sheria ya Vipimo Sura Na. 340 na mapitio yake ya mwaka 2002 na Sheria ya Wakala wa Serikali Sura Na. 245 pamoja na Kanuni zake. Majukumu hayo ni pamoja na; Kuhakiki Vipimo vyote vinavyotumika kwenye Sekta za Biashara, Afya, Usalama na

Mazingira, Kuilinda Jamii kuepukana na madhara yatokanayo na matokeo ya upimaji usio sahihi katika Biashara, Afya, Usalama na Mazingira na Kusimamia matumizi sahihi ya Vipimo kwa njia ya kufanya ukaguzi wa mara kwa mara

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha cha mwaka 2021/2022 WMA **i**mekuwa na mafanikio mbalimbali ikiwemo; kuchangia fedha katika Mfuko Mkuu wa Serikali kiasi cha Shilingi Bilioni 4.2, Kufanya Uhakiki wa Vipimo vipavyo 986,342, kutengeneza Mfumo wa kuandaa Taarifa za mwezi ulioandaliwa na Watumishi wa ndani ujulikanao kwa jina la SHAKIRA, na kushirikiana na Idara ya Vipimo Zanzibar katika kubadilishana uzoefu na kutoa usaidizi kitalaam pamoja na vitendea kazi.

Mheshimiwa Spika pamoja na hatua nzuri ya mafanikio yaliyofikiwa na Wakala wa Vipimo, bado inakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo; uhaba wa Watumishi, wenye ajira ya kudumu hususan Kada ya Vipimo na Madereva. Hali halisi ilivyo sasa Mkoa mmoja unahudumiwa na Maafisa Vipimo Kumi (10) na Watendaji Wanne (4) tu, gharama ya vifaa vya Kitalaam ambavyo vinapatikana nje ya nchi na uchakavu wa vifaa vichache vilivyopo.

2.2.9 Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA)

Mheshimiwa Spika, Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) ilianzishwa chini ya Sheria ya Wakala za Serikali Na. 30 ya mwaka 1997 na kuzinduliwa rasmi tarehe 3 Desemba, 1999 chini ya iliyokuwa Wizara ya Viwanda na Biashara.

Mheshimiwa Spika, Jukumu la msingi la Wakala ni kusimamia shughuli za kibiashara nchini kwa kuzingatia Sheria na Kanuni zilizopo kwa lengo la kuweka mazingira mazuri ya kibiashara.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake Kamati ilibaini mafanikio mbalimbali ya BRELA ikiwa ni pamoja na; -

a) Kuendelea kusajili Makampuni na Majina ya Biashara na kutoa Leseni za Viwanda kwa njia ya mtandao (Online Registration Systems – ORS), tangu mwaka 2018 kwa kuzingatia Sheria ya Leseni na Usajili wa Viwanda vya Taifa, Sura ya 46 ambayo ni Sheria ya Muungano. Hali hii humwezesha mteja kuwasilisha maombi ya usajili na kupata leseni akiwa mahali popote;
b) Kuendelea kuhuisha taarifa za Kampuni na Majina ya Biashara yaliyosajiliwa kwa utaratibu wa awali *(mannually)* kwenye Mfumo wa Usajili kwa Njia ya Mtandao;
c) Kwa kipindi cha mwaka 2021/2022, BRELA ilishughulikia maombi ya huduma za baada ya usajili (Post Registration activities) 6,298 kati ya 4,794 zilizopangwa kufanyika katika mwaka huo. Mafanikio hayo ni sawa na ongezeko la asilimia 31 ya lengo lililowekwa kwa kipindi hicho. Aidha, mafanikio hayo ni sawa na ongezeko la asilimia 28 ikilinganishwa na maombi ya huduma za baada ya usajili (Post Registration activities) 4,906 zilizosajiliwa kwa Mwaka 2020/2021;
d) Kwa mwaka 2021/2022, BRELA ilifanikiwa kujibu maombi 35,354 ya kupata taarifa mbalimbali za Kampuni (Company Official Search) ikilinganishwa na lengo la maombi 20,600 lililowekwa kwa Mwaka huo. Mafanikio hayo ni sawa na ongezeko la asilimia 72 ya lengo lililowekwa. Taarifa hizo zinasaidia wateja mbalimbali wa BRELA kuwajua wabia wao wa biashara na kuwawezesha kufanya maamuzi stahiki;
e) Katika kipindi cha mwaka 2021/2022, BRELA imesajili Kampuni 12,583 kati ya Kampuni 11,000 zilizokuwa zimepangwa kusajiliwa kwa mwaka huo. Mafanikio hayo ni sawa na asilimia 114, ikiwa ni asilimia 14 zaidi ya lengo lililopangwa kwa mwaka husika. Aidha, mafanikio hayo ni sawa na ongezeko la asilimia 29 ikilinganishwa na Kampuni 9,754 zilizosajiliwa Mwaka 2020/2021;
f) Mafunzo ya Wamiliki Manufaa (Beneficial Owners) kwa Ofisi za Sheria (Law Firms), Wahasibu na Wakaguzi (Accounts and Audit Firms) na Wakurugenzi wa Kampuni 186 katika Mikoa mitatu (3) ambayo ni Arusha, Mbeya na Mwanza. Vile vile ilitoa mafunzo ya Sheria ya Leseni

na Usajili wa Viwanda vya Taifa pamoja na Mfumo wa Usajili kwa Njia ya Mtandao, kwa Maafisa Biashara na Maafisa TEHAMA katika Mikoa 19 ambayo ni Tabora, Kigoma, Katavi, Shinyanga, Pwani, Dar es Salaam, Lindi, Mtwara, Singida, Dodoma, Morogoro, Mwanza, Geita, Mara, Kagera, Rukwa, Songwe, Lindi na Mtwara;

g) Mafunzo ya Urasimishaji Biashara kwenye Vyuo Vikuu nchini kama vile Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Chuo Kikuu cha Kiislam Morogoro, Shule ya Sheria Tanzania na Chuo cha Uhasibu Tanzania (TIA). Mafunzo hayo pia yalifanyika kwenye makongamano ambayo yalijumuisha wamiliki wa Kampuni na majina ya biashara kama vile *Agricultural Markets Development Trust*, *Tanzania Women Empowerment Network,* na Mfuko wa Fursa Sawa kwa Wote (EOTF);

h) Elimu ilitolewa kwa Umma kupitia vipindi vya Redio na Runinga (TBC, ITV, Channel Ten, Star TV, Azam TV na Wasafi TV) na mitandao ya kijamii kuhusu utaratibu wa kusajili Kampuni, Uendeshaji wa Kampuni, Urasimishaji wa Biashara na huduma zinazotolewa na BRELA baada ya Usajili *(post registration services);*

i) Kufanya Ukaguzi wa Leseni za Viwanda katika Mikoa Nane (8) ambayo ni Dodoma, Morogoro, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Kagera, Shinyanga, Tanga na Mwanza;

j) Kuongezeka kwa ufanisi wa shughuli za BRELA kutokana na kuhamishia shughuli zake katika jengo jipya la *BRELA House*, kutoka Jengo la zamani "Ushirika Tower", hivyo kuwafanya wateja kuwa salama na kuepukana na kutapeliwa;

Mheshimiwa Spika, mbali na mafanikio hayo BRELA inakabiliwa na changamoto mbalimbali zinazokwamisha Utekelezaji bora wa majukumu yake. Changamoto hizo ni pamoja na: -

a) Sheria ya Leseni na Usajili wa Viwanda vya Taifa ya Mwaka 1967 kutoendana na mazingira ya sasa ya utoaji wa leseni kwa njia ya Mtandao. Kwa mujibu wa Sheria hiyo, Bodi ya kutoa Leseni ya Viwanda imepewa Mamlaka ya kujadili, kuidhinisha na kutoa Leseni

za Viwanda, mchakato ambao unaleta urasimu katika utoaji wa leseni na kukwamisha jitihada zinazoendelea za kutoa huduma kwa njia ya mtandao pamoja na utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara Nchini (Blueprint);

b) Sheria ya Leseni na Usajili wa Viwanda vya Taifa ya mwaka 1967, inaelekeza viwanda kujengwa kwenye maeneo maalum yaliyotengwa kwa ajili ya shughuli hizo. Hata hivyo, Viwanda vingi vinavyoanzishwa sasa vinajengwa nje ya maeneo rasmi yaliyotengwa hivyo, kukosa sifa ya kusajiliwa kwa mujibu wa Sheria;

c) Wamiliki wa Kampuni kuwa na uelewa hafifu wa Sheria ya Kampuni, Sura ya 212, ambao umesababisha kutozingatia ipasavyo matakwa ya kisheria kwa wakati kama vile kuwasilisha taarifa za mwaka, kutoa taarifa za mabadiliko katika Kampuni na uwepo wa migogoro baina ya Wakurugenzi na Wanahisa;

d) Kampuni kutomudu kulipa ada na adhabu ya kuchelewa kuwasilisha taarifa (late filing fees) wakati wa uhuishaji wa taarifa za Kampuni zilizosajiliwa nje ya Mfumo hivyo kukwamisha uhuishaji wa taarifa. Ada hizo ni zile zinazohusu taarifa za mwaka, usajili wa mabadiliko na ucheleweshaji wa kuwasilisha nyaraka;

e) Uelewa mdogo wa matumizi ya Mifumo ya Usajili kwa Njia ya Mtandao kwa baadhi ya wateja.

f) Uelewa mdogo wa kuzingatia matakwa ya Sheria ya kuwa na Leseni ya Kiwanda, hivyo kusababisha baadhi ya Viwanda kuanzishwa bila Usajili;

g) Uwepo wa Mamlaka zaidi ya moja za Serikali zinazotekeleza jukumu la Usajili na Utoaji wa Leseni za Viwanda nchini ambazo zimeanzishwa kwa Sheria tofauti hivyo, kusababisha kutokuwepo kwa takwimu sahihi za Viwanda;

h) Licha ya kuwa Sheria ya Leseni na Usajili wa Viwanda vya Taifa ni Sheria ya Muungano, katika kipindi cha kuanzia Mwaka 2020 hadi 2022 BRELA haikupokea maombi ya Leseni na Usajili wa Viwanda kutoka Zanzibar.

i) Upungufu wa Watumishi, unaosababisha kupungua kwa ufanisi wa utendaji kazi. Kwa mfano Kurugenzi ya Leseni inahitaji Watumishi 21 kwa sasa wapo 17 tu;

j) Kushuka kwa kiwango cha Utoaji wa Leseni za Viwanda kutokana na athari za ugonjwa wa UVIKO- 19 (COVID-19), hivyo kuathiri uwekezaji katika biashara.

2.2.10 Utekelezaji wa Mpango wa Maboreho ya Mazingira ya Biashara nchini (Blueprint for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment- BLUEPRINT)

Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maboresho ya Mazingira ya Biashara nchini ujulikanao kama MKUMBI - **BLUEPRINT** ulianza kutekelezwa na Serikali kupitia Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kwa kushirikiana na Wizara nyingine, Taasisi za Serikali na Sekta Binafsi tarehe 1 Julai, 2019. Aidha, Mpango huu unafadhiliwa na Umoja wa Ulaya (EU).

Mheshimiwa Spika, Mpango huo ulianzishwa kwa lengo la kuimarisha mazingira ya kufanya Biashara na Uwekezaji nchini kwa kufanya yafuatayo: -

a) Kupitia Sheria, Kanuni na Tozo zinazokinzana na ufanyaji biashara nchini;

b) Kuunganisha majukumu ya Taasisi ambayo yanaingiliana;

c) Kuweka Mifumo ya Kielektroniki ya kutoa huduma mbalimbali zikiwemo za Leseni, Vibali na Tozo na;

d) Kuwezesha kuanzisha Vituo vya Huduma kwa Pamoja.

Mheshimiwa Spika, Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara na kuvutia uwekezaji katika Sekta ya Uwekezaji ni muhimu na endelevu kwa ajili ya kuongeza ajira, kupanua Wigo wa Kodi na kukuza uchumi kwa ujumla. BRELA inashirikiana na Maafisa Biashara walioko katika ngazi za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini ili kupeleka huduma katika ngazi hizo kwa lengo la kusaidia shughuli za urasimishaji na ufanyaji wa biashara. Vilevile, BRELA inaendelea kutekeleza Mikakati ya kuongeza ufanisi katika kutoa huduma bora kwa kutumia Mifumo ya Kielektroniki katika utoaji wa huduma zake.

Mheshimiwa Spika, Ilani ya CCM ya Uchaguzi ya mwaka 2020, Uk. wa 61 iliahidi kubuni na kutekeleza Mikakati ya kurahisisha mazingira ya ufanyaji Biashara nchini kwa kuimarisha utekelezaji wa Mpango Kazi wa Kuboresha Mazingira ya Biashara nchini **(**MKUMBI). Kamati inaipongeza Serikali kwa kuanzisha BLUEPRINT kwani kwa kiasi fulani umesaidia kuboresha ufanyaji biashara kwa njia mbalimbali ikiwemo matumizi ya TEHAMA katika Utoaji wa huduma za Usajili na Uendeshaji wa Biashara, Kupungua kwa viwango vya Tozo, Ada na Kodi. Hata hivyo juhudi zaidi zinahitajika ikiwemo Serikali kutenga Bajeti kwa ajili ya Blueprint ili uweze kutimiza kikamilifu malengo yaliyokusudiwa na Ilani ya CCM.

2.3 Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira

2.3.1 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge

Mheshimiwa Spika, Bunge lilitoa Maazimio mawili ya kuzingatiwa na Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira wakati wa kuwasilisha Taarifa ya Mwaka ya shughuli zilizoteklezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira kwa Kipindi cha Februari, 2021 hadi Februari, 2022. Napenda kuipongeza Serikali kwa kutekeleza Maazimio yote mawili kikamilifu.

2.3.2 Uhuishaji wa Sheria ya Hifadhi ya Mazingira Sura 191

Sheria ya Hifadhi ya Mazingira, Sura 191 ilitungwa Mwaka 2004 kufuatia Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 1997. Kutokana na ukweli kwamba Sheria hiyo ni ya muda mrefu ipo haja ya kuihuisha ili iweze kuendana na wakati na pia ili iweze kuendana na Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 2021.

Mhehikiwa Spika, Kamati ilielezwa Masuala muhimu yanayohitaji maboresho katika utekelezaji wa Sheria ya Usimamizi wa Mazingira kuwa ni pamoja na: -

a) Kuimarisha ushiriki wa Sekta Binafsi, uhawilishaji wa teknolojia, upatikanaji wa rasilimali fedha, kuanzishwa kwa Kituo cha Kuratibu Hewa Ukaa Nchini, na udhibiti wa biashara ya hewa ukaa;
b) Uchafuzi wa mazingira - usimamizi wa kemikali katika hatua zote (life-cycle) na hifadhi ya mazingira katika shughuli za Sekta ya Gesi na Mafuta;
c) Kuweka Kifungu mahsusi kuhusu hifadhi ya vyanzo vya maji;
d) Kupanua wigo wa Sheria kuhusu hifadhi ya Mifumo-ikolojia ya maji;
e) Kuboresha Muundo wa Mfuko wa Taifa wa Mazingira;
f) Kujumuisha masuala ya Jinsia katika Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira na;
g) Baraza la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC) kupewa hadhi ya Mamlaka.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba Uhuishaji wa Sheria ya Hifadhi ya Mazingira, Sura 191 unatarajiwa kukamilika ifikapo Septemba,2023. Pamoja na nia hiyo njema ya Serikali bado kuna ucheleweshaji mkubwa wa utekelezaji wa suala hili. Ni Rai ya Kamati kuona ahadi hii ya Serikali inatekelezwa ipasavyo ili kuingiza masuala muhimu yaliyobainishwa hapo juu kwa Ustawi wa Wananchi.

2.3.3 Mpango Kabambe wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Mpango Kabambe wa Taifa wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira umeandaliwa na Timu ya Wataalamu wa Serikali na kuzinduliwa na Mhe. Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzaia tarehe 5 June 2022**.** Mpango huu umelenga kutekelezwa katika Mikoa yote ya Tanzania bara kuanzia ngazi ya Serikali za Mitaa, Mikoa hadi Taifa kwa kuzingatia Mifumo ikolojia na utatekelezwa katika kipindi cha Miaka 10 kuanzia Julai 2022 hadi Juni 2032.

Mheshimiwa Spika, Lengo Kuu la Mpango Kabambe ni kutoa Mwongozo wa hatua za kuchukuliwa katika kutatua changamoto za mazingira nchini kwa kuzingatia sehemu husika na hatua mahsusi zinazopaswa

kuchukuliwa. Aidha, Mpango huu umeweka mkazo katika changamoto zifuatazo: Uharibifu wa ardhi, Ukataji wa miti ovyo; Upotevu wa bioanuai; Mabadiliko ya tabianchi; Uharibifu wa vyanzo vya maji; Uharibifu wa Mifumo-ikolojia ya bahari na pwani; Usimamizi na udhibiti wa uchafuzi wa mazingira; Viumbe vamizi; na changamoto za mazingira katika Miji na Majiji.

Mheshimiwa Spika, Mpango huu, unakusudia kutatua changamoto zilizobainishwa katika Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 2021 pamoja na Sera zingine za Kitaifa zinazohusiana na hifadhi ya mazingira.

Mheshimiwa Spika, sababu kubwa za uharibifu wa mazingira katika Majiji na Miji ni pamoja na usimamizi hafifu wa utekelezaji Mipango ya Matumizi ya Ardhi; usimamizi hafifu wa taka ngumu; uwepo wa Mifumo chakavu ya majitaka, uhaba wa tekinolojia rafiki kwa mazingira katika uendeshaji wa shughuli za Viwandani, uhaba wa Mifumo ya kudhibiti maji ya mvua na kuenea kwa makazi yasiyo rasmi.

Mheshimiwa Spika, athari za changamoto katika Majiji ni pamoja na Mafuriko, kuongezeka kwa uchafuzi wa hewa, kelele na mitetemo, kuongezeka kwa magonjwa yatokanayo na uchafuzi.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto hizo Mpango unaonesha hatua za kuchukua kuwa ni pamoja na Kujenga uwezo wa Majiji na Manispaa katika utekelezaji na Usimamizi wa Mipango ya matumizi ya Ardhi; Kuimarisha usimamizi wa mifereji ya maji ya mvua; na kuhamasisha upunguzaji wa uzalishaji wa taka katika maeneo ya Miji na Majiji.

Mheshimiwa Spika, ni Imani ya Kamati kwamba utekelezaji wa Mpango huu kwa ufanisi utawezesha kutatua changamoto za mazingira zilizoanishwa na kuwezesha matumizi endelevu ya rasilimali na hivyo kufikia malengo ya maendeleo endelevu.

2.3.4 Uratibu wa Shughuli za Kusimamia Mazingira zinazofanywa na Vyombo Vinginevyo na Kukuza Ufungamanishaji wa Masuala ya Mazingira Katika Maandalizi ya Sera, Mipango, Programu, Mikakati na Miradi ya Maendeleo kwa Kipindi Cha Julai Hadi Septemba, 2022.

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Usimamizi Mazingira Sura 191 imeanisha vyombo vinanvotakiwa kuratibu na kutekeleza shughuli za Usimamizi na Hifadhi ya Mazingira. Kifungu cha 30 cha Sheria hiyo kinataja kuanzishwa kwa sehemu ya mazingira katika kila Wizara ya Kisekta. Aidha, Kifungu cha 16 kinaelezea Baraza la Taifa la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC), Kifungu 34 kinazitaja Tawala za Mikoa kama Mamlaka ya Uratibu katika Mkoa na Kifungu cha 36 kinaelekeza kila Halmashauri ya Jiji, Manispaa, Wilaya na Miji kama vyombo vinavyopaswa kusimamia na kutekeleza shughuli za hifadhi ya mazingira katika maeneo yao.

Kifungu cha 15 kinaeleza kuwa shughuli za uratibu zinazopaswa kufanywa ni pamoja na uandaaji wa Sera, Mipango, Programu, Mikakati, Miradi na kufanya tathmini ili kuhakikisha matumizi sahihi ya rasilimali kwa maendeleo endelevu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai –Septemba,2022 Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira imefanikiwa kutekeleza masuala mbalimbali ili kuandaa Sera, Sheria, Kanuni, programu na mikakati ikiwemo; _

a) Kuendelea na kazi ya mapitio ya Sheria ya Mazingira, Sura 191 ili kuwezesha ufanisi katika usimamizi wa masuala ya Hifadhi ya Mazingira, unaofanywa na vyombo vilivyoanishwa katika Sheria hususan katika maeneo ya Muundo wa Kitaasisi wa NEMC, Mfuko wa Hifadhi ya Mazingira, Kituo cha Ufuatiliaji wa Hewa Ukaa (NCMC) masuala ya Mabadiliko ya Tabianchi na Biashara ya Kaboni, Udhibiti wa Taka za Keletroniki na mengine;

b) Usambazaji na utoaji elimu kuhusu Mpango Kabambe wa Hifadhi ya Mazingira**;**

c) Kuandaa Kanuni za Biashara ya Kaboni ambazo zinakamilishwa na Mwanasheria Mkuu wa Serikali na;

d) Kuandaa Mwongozo wa namna ya kufanya biashara ya Kaboni kwa wadau wote (Halmashauri za Wilaya, Serikali za Vijiji, Sekta Binafsi na Wadau kutoka nje;

e) OMRM imefanya mikutano, vikao na mafunzo mbalimbali ili kujenga uwezo wa vyombo vilivyotajwa hapo awali;

f) OMRM imefanya ukaguzi wa Mradi wa Kuhimili Mabadiliko ya Tabianchi kupitia Mifumo ya Ikolojia Vijijini (EBBAR), Mradi wa Kurejesha Ardhi iliyoharibika na Kuongeza Usalama wa Chakula katika maeneo kame ya Tanzania (LDFS) na Mradi wa Hifadhi ya Mazingira katika Ukanda wa Ziwa Nyasa;

g) Uratibu wa Vikao katika ngazi ya Mradi wa Kimkakati wa kuisadia Tanzania kushiriki katika Mpango wa Kupunguza Uzalishaji wa Hewa Ukaa kutokana na Ukataji miti ovyo na Uharibifu wa Misitu (MKUHUMI) na Mradi wa kusaidia Utekelezaji wa Sheria ya usimamizi wa Mazingira) na Mradi wa National Adaptation Plan (NAP);

h) Kuanzisha kwa operesheni za ukamataji wa mifuko ya plastiki pamoja na bidhaa zitokanazo na plastiki zisizokidhi viwango vya ubora kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na maelekezo ya Mhe. Makamu wa Rais ya kutaka Mikoa na Taasisi kuongeza kasi ya utekelezaji wa katazo la mifuko ya plastiki lilitolewa na Serikali tarehe 1 Juni, 2019**;**

i) Uratibu wa Mkutano wa Mabadiliko ya Tabianchi na Maendeleo (Climate Change and Development) uliofanyika tarehe 1-2, Septemba, 2022, **J**ijini Dar es salaam ambao uliolenga kujadili namna ya kuongeza kasi ya upatikanaji wa fedha za kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi;

j) OMRM kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wanaofanya shughuli za uhifadhi na usimamizi wa mazingira kwa kutoa Elimu ya kukuza uelewa kwa jamii kuhusu Hifadhi ya Bioanuai; Mabadiliko ya Tabianchi na Usimamizi endelevu wa ardhi (Sustainable Land Management; umuhimu wa hifadhi ya tabaka la Ozoni, Udhibiti wa uchafuzi wa mazingira na Hali ya jangwa na ukame. Aidha, wasimamizi wa Sheria Mipakani kupitia mpaka wa Namanga walijengewa uwezo wa kudhibiti

uingizaji nchini wa kemikali zinazomong'onyoa tabaka la ozone na Elimu juu ya Mkakati wa kupunguza matumizi ya Zebaki kwa wachimbaji wadogo wa dhahabu na Mkataba wa Minamata kwa waandishi na wahariri wa vyombo vya Habari hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo uratibu wa shughuli za kusimamia Mazingira unakabiliwa na changamoto mbalilimbali ikiwemo; Kuendelea kwa Matukio ya ukataji miti holela na uchomaji moto yanayosabishwa na uelewa mdogo wa Wananchi kuhusu umuhimu wa kuhifadhi mazingira katika baadhi ya maeneo na Uchafuzi wa mazingira unafanyika katika Migodi na Viwanda ambao kwa sehemu kubwa unasababishwa na wadau husika kutoheshimu Sheria.

Mheshimiwa Spika, Ni Rai ya Kamati kuwa OMRM kwa kushirikiana na vyombo mbalimbali ikiwemo Wizara za Kisekta, Taasisi za Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa itaendelea kuratibu na kuhakikisha kunakuwa na tija katika suala la uhifadhi na usimamizi wa mazingira nchini.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, katika sehemu hii Kamati imezingatia matokeo mbalimbali ya kiuchambuzi ili kuishauri Serikali kwa ujumla wake, Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biahara na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kwa lengo la kuboresha Utendaji wa Wizara hizo na Taasisi zilizo chini yake. Maoni na Mapendekezo haya yakikubaliwa na Bunge lako yatakuwa Maazimio ambayo Serikali itayafanyia kazi kwa mustakabali wa Maendeleo na Ustawi wa Wananchi kwa mujibu wa Ibara ya 8(1)(b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

3.1 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

3.1.1 Maoni ya jumla

Mheshimiwa Spika, Baada ya Uchambuzi wa utekelezaji wa shughuli za Wizara inazozisimamia Kamati ina maoni yafuatayo: -

(a) Kamati haikuridhishwa na mwenendo mzima wa Utekelezaji wa Miradi ya Kimkakati, inayotekelezwa chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara, ikiwemo Mradi wa Liganga na Mchuchuma, na Mradi wa Mgadi Soda kuchukua muda mrefu wa majadiliano. Kamati inasisitiza Serikali kuongeza kasi ya majadiliano katika utekelezaji wa Miradi hiyo;

(b) Kutokana na malipo ya fidia kuchelewa kulipwa kwa Wananchi wanaochukuliwa maeneo yao; Serikali ilipe fidia hizo mara moja pia iweke utaratibu wa kulipa fidia kwa Wananchi kwa wakati ili kutowaumiza Wananchi Wanchi wasio na hatia na kurudisha nyuma jitihada zao za kujiletea maendeleo yao na kusababisha hasara kwa taifa.

(c) Kutokana na changamoto ya kupanda kwa bei ya mahitaji muhimu ikiwemo Mafuta, Mchele na Sukari, ni Rai ya Kamati kwamba Serikali itathimini hali hiyo na ichukue hatua za haraka sambamba na kuweka Nikakati ya muda mrefu ili kuzuia hali hiyo.

(d) Kamati ina shauri kuwa nafasi zote zinazokaimiwa kwa muda mrefu zifanyiwe maamuzi ya kuwathibitisha au kuwapata Watumishi/Wakurugenzi kamili ili kuwapa nguvu ya utoaji maamuzi., Kwa mfano, Mkurugenzi wa WMA amekaimu kwa zaidi ya miaka mitatu kinyume na utaratibu unaotaka Mtumishi akaimu kwa miezi sita, Mkurugenzi wa TIC Vile vile amekaimu kwa zaidi ya Muda wa kisheria wa Kukaimu.

(e) Kuwepo kwa Sera nyingi zilizopitwa na wakati kunakwamisha Mipango ya Serikali ya kuwahudumia Wananchi. Aidha Wizara ione uwezekano wa kuwa na Sera, na Sheria Chache zenye tija, Vile vile ni muhimu Sera ziambatane na Mkakati wa utekelezaji. Vile vile Ili kuleta uwajibikaji na tija katika kusimamia Mipango ya nchi ni Rai ya Kamati kwamba Serikali iwe inatenga fedha kwa ajili ya Utungwaji na Uhuishaji wa Sera badala ya kuendelea kutegemea Wadau kugharamia Mipango hii;

(f) Kutokana na Serikali kuwa na Miradi mingi ya Kimkakati inayochukua muda mrefu kutekelezwa hasa Miradi inayosimamiwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara, Kamati inashauri, kuwepo na vipaumbele vichache ambavyo vinaweza kutekelezwa kwa wakati na kuwa na tija kwa Jamii na Taifa kwa ujumla;

(g) Kusaini Mikataba yenye utata kama ilivyo katika Mradi wa Liganga na Mchuchuma kunaiweka Serikali na Taifa kwa ujumla katika Migogoro na Wawekezaji lakini pia na Wananchi wake, ni vema weledi ukazingatiwa na Maafisa wanawakilisha nchi kwenye kusaini Mkataba hiyo.

3.1.2 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni yafuatayo kwa Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara: -

a) Sera, Sheria na Kanuni za Uwekezaji na uendeshaji Biashara zifanyiwe tathmini na kukamilika kwa wakati ili kuweka mazingira bora kwa Wawekezaji;
b) Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ifanye utaratibu wa kusamehe malimbikizo ya Tozo ili Wafanyabiashara wengi waweze kulipa madeni yao kwa wepesi kama wanavyofanya Wizara ya Ardhi.

3.1.3 Urari wa Biashara kati ya Tanzania na nchi za Afrika Mashariki

Mheshimiwa Spika, Kamati inata ushauri ufuatayo: -

i) Kutokana na bidhaa nyingi zizonazozlishwa Tanzania kupelekwa nje bila kuchakatwa, Kamati inashauri Serikali kuwa na Mkakati wa makusudi wa kuhakikisha bidhaa zinazosafirishwa nje zinachakatwa, kwa mfano Wanyama hai na nafaka, Madini na mazao ya misitu;
ii) Serikali ichangamkie fursa na kuona namna ambavyo inaweza kutumia Soko la DRC Congo, mfano Mashariki ya Congo ambako kuna wakazi wengi karibu Milioni 40, ambao wanajishughulisha na uchimbaji wa madini hawajishughulishi na kilimo, hivyo mazao yetu ya kilimo yana Soko la uhakika huko;

Kutokana na malalamiko ya Wananchi kuhusu Tozo mbalimbali, Serikali ipitie upya utitiri wa Tozo na Kodi ambazo ni vikwazo na kero kwa Wafanyabiashara na Wadau wengine.;

3.1.4 Hali ya uwekezaji, Mwenendo wa Viwanda na Biashara nchini

i) Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara iongeze kasi ya ushirikiano na Wizara nyingine pamoja na kutimiza ipasavyo jukumu la uratibu (Coordinating role) na kusaidia wawekezaji na wafanyabiashara nchini;
ii) Serikali iangalie namna ya kuwalinda Wawkezaji na Wafanyabiashara ambao tayari wako nchi; ili kuvutia Wawekezaji wengine.
iii) Sera, Sheria na Kanuni za Uwekezaji na uendeshaji Biashara zifanyiwe tathmini na kukamilika kwa wakati;

3.1.5 Mradi Unganishi wa Chuma wa Mchuchuma na Makaa ya Mawe Liganga

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali: -

a) Kuharakikisha utekelezaji wa Mradi wa Chuma cha Mchuchuma na Makaa ya Mawe Liganga kabla ya matumizi ya Makaa ya Mawe duniani hayajasitishwa ifikapo mwaka 2045;

b) Kwa kuwa mahitaji ya Chuma ni makubwa na Chuma tunacho, Wizara ijielekeze kwenye uzalishaji wa Chuma kwa matumizi ya Viwanda vyetu nchini. Aidha, Wachimbaji wadogo waruhusiwe kuchimba Chuma kama ilivyo kwa wachimbaji Wadogo wa Madini ya dhahabu Kanda ya ziwa;

c) Kiasi cha Shilingi 1,150,000,000/= kilichotengwa na Wizara kwa mwaka wa fedha 2022/2023 kwa ajili ya fidia ya mali na makazi ya Wananchi waliopisha Mradi Unganishi wa Chuma cha Liganga na Makaa ya Mawe ya Mchuchuma, hakina uhalisia wowote ikizingatiwa kuwa fidia yao ilithaminiwa kuwa Shilingi 11,037,183,020.78 kwa miaka nane (8) iliyopita na sasa fidia hiyo kwa uhakiki wa Disemba, 2022 imefika kiasi cha Shilingi Bilioni 15 pamoja na riba;

3.1.6 Mradi wa Eneo Maalum la Kiuchumi Bagamoyo (Bagamoyo Special Economic Zone – BSEZ

Mheshimiwa Spika, ni maoni ya Kamati kwamba Kabla ya kuingia Mkataba na Mwekezaji katika ujenzi wa Bandari ya Bagamoyo Serikali ifanye utafiti wa kutosha juu ya huyo Mwekezaji ili kuepusha migogoro isiyo ya lazima inayoweza kujitokeza baada ya kusaini Mkataba. Aidha, Serikali ione ni kwa namna gani mwekezaji atalipa tofauti itakayokuwa inapotea kutokana na kuwepo kwa bandari hiyo ya Bagamoyo wakati bandari ya Dar es Salaam ndio Lango Kuu la Biashara;

3.1.7 Mfumo wa ETS

(h) Kutokana na Bei ya huduma ya ETS kuwa kubwa ni Rai ya Kamati kwamba bei hiyo ipungue ingalau ikaribiane na bei inayotozwa katika Mataifa mengine ambayo ni Dola za Marekeni 1.8. Punguzo hili linawezekana kutokana ongezeko la Viwanda kutoka 19 wakati huduma inaanza hadi 272;

(ii) Serikali iruhusu Wadau wengine wenye teknolojia sawa na hiyo ili kushindanishwa kama ilivyo kwa mashine ya EFD;

(iii) TRA wamiliki Mfumo na kuugharamia Mfumo na wao ndo wawe wamiliki ili kulinda siri za kibiashara.

3.1.8 Wakala wa Vipimo (WMA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ina Maoni yafuatayo kwa WMA: -

a) WMA watoe elimu kwa Wananchi kuhusu suala la Vipimo wakianzia ngazi za chini, hii itasaidia kuepuka kutoa faini za mara kwa mara kwa Wananchi;

b) WMA ishirikiane kwa karibu na Taasisi nyingine za Serikali ili kuondoa mikanganyiko kwa Wananchi mfano, TBS na EWURA;

c) Kuona uwezekano wa kuwa na Mzani wa Serikali ambao muuzaji/mnunuzi ataweza kujiridhisha na kipimo;

d) Wakala wa Vipimo usimamie kwa karibu mitungi ya Gesi kwani kuna malalamiko ya Wananchi kwamba inakuwa haijafikia uzito ulioandikwa;

e) Kuwepo na namna bora ya upimaji wa bidhaa katika masoko, gulio na minada ili Wananchi wasipunjwe;

3.1.9 BRELA

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni yafauatayo: -

i) Kamati inaipongeza BRELA kwa kuanzisha Mfumo wa Kielektroniki wa kusajiil Majina na Leseni za Biashara. Mfumo huu unarahishisha usajili na kupunguza gharama na urasimu kwa Wafanyabiashara;

ii) Sheria na Sera zinazoipa Mamlaka BRELA ya utekelezaji wa majukumu yake ni za muda mrefu /zimepitwa na wakati. Kamati inashauri Sera na Sheria hizo ziboreshwe ili kulingana na mahitaji ya wakati uliopo

3.1.10 SIDO

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuona uwezekano wa SIDO kupitia wataalamu wake kubuni vyanzo mbadala vya mapato kama vile kuandaa maandiko mbalimbali yanayohusu ubunifu na uendelezaji wa vipaji mbalimbali ili waweze kuwa na Mfuko ambao utawezesha kupata fedha kutoka Washirika wa Maendeleo kama vile Global Innovation Fund.

Aidha, Serikali ione namna ya kuwawezesha Vijana wanaomaliza Vyuoni kufanya biashara;

3.2 Ofisi ya Makamu wa Rais, Muungano na Mazingira

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa maoni yafuatayo**: -**

Kamati inashauri kuwa OMRM ishirikiane na Wizara zingine ili kuwa na utendaji wenye ufanisi;

(i) Kutokana na miradi mingi ya Mazingira kutegemea fedha kutoka nje. Ni rai ya Kamati kwamba Serikali itenge fedha ya ndani za kutosha ili miradi hii iwe na manufaa kwa Wananchi, hii itadhihirisha dhamira ya Serikali katika kusukuma ajenda ya Mazingira;

(ii) Kutokana na kuendelea kwa uharibifu wa mazingira nchini, Kamati inashauri Watalaam kuendelea kutoa elimu ya mazingira kwa Wananchi kuanzia ngazi za chini;

(iii) Serikali iangalie namna ya kuwawezesha Wananchi kuwa na shughuli mbadala ya kuwaingizia kipato ili kuachana na shughuli zinazochangia uharibifu wa mazingira hususan ukataji wa miti;

(iv) Matumizi ya gesi yahimizwe na kuyafanya yawe rahisi kwa upatikanaji na gharama nafuu ili kuondokana na matumizi ya mkaa/kuni;

(v) vi. Kutokana na unyeti na changamoto ya utunzaji na uharibifu wa mazingira, Kamati inashauri Serikali kuona uwezekano wa kuwepo na Wizara itayoshughulikia suala la Mazingira kwa mapana yake kuliko ilivyo sasa;

(vi) Kamati inashauri Serikali kuajiri/ au kuwatumia Maafisa/Watendaji wengine walioko ngazi za chini (Vijiji, Kata, Tarafa) kusaidia kuelimisha Jamii juu ya hifadhi ya mazingira.

(vii) Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ambavyo taka zinazozalishwa zinaweza kutumika kuzalisha umeme au matumizi mengine, hali itakayowezesha kuondolewa kwa taka mitaani;

(viii) Kamati inaishauri Serikali kuona uwezekano wa kutoa ruzuku kwa Kilimo cha Miti,

(ix) Kamati inaishauri Serikali kuingilia kati suala la uchomaji wa moto, ikiwezekana kutumia Vyombo vya Ulinzi na Usalama katika kudhibiti;

(x) Kutokana na malalamiko ya Wananchi kwa Viwanda kutiririsha maji machafu kwenye makazi ya watu, Kamati inaekeza Wizara kujiridhisha na kuchukua hatua madhubuti kwa Viwanda hivyo vinavyolalamikiwa kuchafua Mazingira;

(xi) Kamati inaishauri Serikali kushirikisha Wadau wa kutosha kwenye hatua za mwanzo za uhuishaji wa Sheria mbalimbali ikiwemo Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004;

(xii) Kutokana na kuonekana kuwepo na athari zinazotokana na matumizi ya zebaki kwa wachimbaji wadogo wa dhahabu, Bado Kamati ianasitiza Serikali kufanya utafiti wa kina ili kubaini athari za Zebaki katika mwili wa binadamu.

(xiii) Pamoja na suala zima la elimu juu ya athari za matumizi ya Zebaki, Kamati inashauri Wizara iongeze kasi zaidi ya kutoa elimu nchi nzima kwenye maeneo ambayo yamebainika kuwa na Madini ya Dhahabu.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, Hoja inayojadiliwa na Bunge lako Tukufu inahusu Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Kamati hii kwa kipindi cha Februari, 2022 – Februari, 2023. Taarifa hii imebainisha matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kuonesha mafanikio na changamoto zinazohitaji kupatiwa ufumbuzi kwa kuzingatia Muundo wa Hoja zinazowasilishwa Bungeni ulioelezwa katika Kanuni ya 61 ya Kanuni za Bunge, naomba kutoa Mapendekezo ya Kamati kwa namna itakayowezesha Bunge kuamua kama ifuatavyo: -

Miradi ya Kimkakati, inayotekelezwa chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara, hususani Mradi wa Liganga na Mchuchuma. Hivyo Kamati inasisitiza Serikali kuongeza kasi ya majadiliano katika utekelezaji wa Mradi huu;

3.4 Mapendekezo

3.4.1 Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

a) Utekelezaji wa Miradi ya Kimkakati

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Utekelezaji wa baadhi ya Miradi ya Kimkakati imechukua muda mrefu ikiwemo Mradi Unganishi wa Chuma cha Mchuchuma na Makaa ya Mawe Liganga, Mradi wa Magadi Soda na Mradi wa Eneo Maalum la Kiuchumi Bagamoyo (Bagamoyo SEZ);

NA KWA KUWA; Ucheleweshaji wa Miradi hii unakwamisha utekelezaji wa ahadi ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi ya mwaka 2020 katika kuendeleza na kujenga Viwanda Mama vitakavyongeza thamani malighafi za ndani, kuongeza ajira kwa Wananchi, kuongeza mapato na fedha za Kigeni kwa Taifa;

KWA HIYO BASI; Bunge linaazimia kwamba;

i) Serikali iharakishe majadialiano na Wawekezaji ili Miradi hii ianze kutekelezwa. Aidha kama Wawekezaji waliopo hawana uwezo watafutwe Wawekezaji wengine wenye uwezo ili kuendeleza Miradi hii.

ii) Serikali ijiridhishe na masharti ya Uwekezaji kabla ya kusaini Mikataba ili kuepuka Migogoro na Wawekezaji na Wananchi pia. Aidha, Watalaamu wa Sheria waisaidie Serikali kwa kuweka maslahi ya Taifa mbele na Uzalendo kwa Nchi yao;

iii) Serikali ilipe fidia hizo mara moja kwa Wananchi pamoja riba pia iweke utaribu wa kulipa. Aidha, kwa Miradi mipya inayopangwa kutekekelezwa Serikali iwalipe Wananchi fidia

kabla ya kuingia Mikataba na Wawekezaji ili kuondoa malalamiko kutoka kwa Wananchi;

iv) Serikali iweke vipaumbele vichache kwa Miradi ya Kimkakati ambayo inaweza kutekelezwa kwa wakati na kuwa na tija kwa Jamii na Taifa kwa ujumla;

v) Kabla ya kuingia Mkataba na Mwekezaji katika ujenzi wa Bandari ya Bagamoyo ni vizuri Serikali ikafanya utafiti wa kutosha juu ya huyo Mwekezaji ili kuepusha Migogoro isiyo ya lazima inayoweza kujitokeza baada ya kusaini Mkataba;

b) Hali ya Viwanda Vilivyobinafsishwa nchini

KWA KUWA lengo la ubinafsishaji wa Viwanda nchini lilikuwa kuiondolea mzigo wa bajeti Serikali, kuchangia pato la Taifa, na kuongeza wigo wa Sekta Binafsi katika ufanyaji wa biashara;;

NA KWA KUWA; Viwanda vingi vilivyo binafsishwa vimeshindwa kuendelezwa na kurudisha mzigo kwa Serikali;

KWA HIYO BASI;

i. Bunge linaazimia kwamba Serikali ifanye ufuatiliaji wa Viwanda vyote vilivyobinafsishwa ambavyo havifanyi kazi na kutafuta Wawekezaji wengine wenye uwezo wa kuviendeleza badala ya kuvirudisha tena Serikalini;

ii. Serikali ifanye tathmini ya hasara iliyopatikana kutokana na Viwanda vilivyobinafsishwa kushindwa kufanya kazi au kubadilisha matumizi yaliyokusudiwa.

c) Haliya Uwekezaji Nchini

KWA KUWA Sera ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya Maeneo Maalum ya Kiuchumi (EAC-SE Policy) haijaridhiwa;

NA KWA KUWA kutokuridhiwa kwa Sera hiyo kuna sababisha Wawekezaji kukosa vivutio vya kikodi kwenye program ya EPZA hivyo kusababisha baadhi ya Wawekezaji kufuta usajili wa Miradi.

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba Serikali kwa kushirikiana na nchi Wanachama wa Afrika Mashariki kuharakisha kuridhia kwa

Sera hiyo ili Wawekezaji kuendeleza Usajili wa Miradi kwa ustawi wa Wananchi wetu.

KWA KUWA Mfumo wa usimamizi wa masuala ya Uwekezaji unahusisha ngazi mbalimbali za Wizara na Taasisi za Serikali;

NA KWA KUWA hakuna Mipango na Mikakati madhubuti inayoshabihiana kati ya Wizara na Taasisi zinazohusiana;

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba Serikali iweke Mipango na Mikakati Madhubuti ya itakayowezesha Mfumo huu kufanya kazi ipasavyo ikiwa ni pamoja na kuanzisha Vituo vy pamoja.

d) Mfumo wa ETS

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Mfumo wa ETS una faida kubwa kwa Taifa na Wafanyabiashara wanakubaliana na umuhimu wa uwepo wa Huduma hii;

NA KWA KUWA kwa muda mrefu gharama ya Mfumo huu imekuwa ikilalamikiwa na Wafanyabiashara, hivyo kuwawafanya baadhi yao kuhamishia biashara zao nchi jirani na kupoteza mapato ya Serikali;

KWA HIYO BASI; Bunge linaazimia kwamba;

i) Serkali kuone namna ya kupunguza gharama hizi ili ziendane na gharama za Mataifa mengine.
ii) Serikali kupitia TRA imiliki Mfumo huu ili Serikali iweze kupata mapato kutokana na ETS lakini pia iweze kutunza siri za Wwekezaji wa ndani.
iii) Serikali iruhusu Wadau wengine wenye teknolojia sawa na hiyo ili kushindanishwa kama ilivyo kwa mashine ya EFD;

e) Blueprint

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Mpango wa Kuboresho ya Mazingira ya Biashara nchini ulianza kutekelezwa na Serikali kupitia Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kwa kushirikiana na Wizara nyingine,

Taasisi za Serikali na Sekta Binafsi tarehe 1 Julai, 2019. Aidha, Mpango huu unafadhiliwa na Umoja wa Ulaya (EU).

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara nchini *(BLUEPRINT*) ulianzishwa kwa lengo la kuimarisha Mazingira ya kufanya Biashara na Uwekezaji nchini;

NA KWA KUWA Mpango huu ni muhimu na endelevu kwa ajili ya kuongeza ajira, kupanua Wigo wa Kodi na kukuza uchumi kwa ujumla.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

i) Serikali ichukue hatua madhubuti na za haraka ili Mpango huu uweze kutekelezw na kutimiza malengo ya kuanzishwa kwake hivyo kuleta tija kwa Taifa;

ii) Serikali kutenga bajeti kwa ajili ya utekelezaji wa Mpango huu badala ya kutegemea Fedha kutoka Nje ya nchi.

f) **BRELA**

KWA KUWA Jukumu la msingi la Wakala ni kusimamia shughuli za kibiashara nchini kwa kuzingatia Sheria na Kanuni zilizopo kwa lengo la kuweka mazingira mazuri ya kibiashara;

NA KWA KUWA Sheria ya Leseni na Usajili wa Viwanda vya Taifa ya Mwaka 1967 haiendani na mazingira ya sasa ya utoaji wa leseni kwa njia ya Mtandao;

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba Sheria hiyo ifanyiwe marekebisho haraka iwezekanavyo ili Viwanda vyote viweze kusajiliwa na hivyo kuongeza mapato ya Serikali

KWA KUWA Walengwa wa BRELA ni Wamiliki wa Kampuni;

NA KWA KUWA Wamiliki wa Kampuni wengi hawana uelewa wa kutosha kuwa kuhusu Sheria ya Kampuni, Sura ya 212, hivyo kutozingatia ipasavyo matakwa ya kisheria kwa wakati;

KWA HIYO BASI Bunge liazimie kwamba BRELA iendelee kutoa elimu kwa Wadau wote ili waweze kutekeleza matakwa ya Sheria ya Kampuni na kujiepusha na migogoro isiyo ya lazima.

g) **Mfumuko wa Bei**

KWA KUWA kumekuwepo na upandaji wa bei ya mahitaji muhimu nchini ikiwemo Mafuta ya kupikia, Mchele, ngano na Sukari;

NA KWA KUWA hali hiyo inasababisha Wananchi wengi kushindwa kumudu gharama za maisha hivyo kupelekea kuishi maisha duni.

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba Serikali ichukue hatua madhubuti na za haraka kudhibiti Mufumko wa Bei;

h) **Upungufu wa Watumishi na nafasi za Kukaimu**

KWA KUWA kumekuwepo na upungu wa Watumishi katika Taasisi mabalimbali zinazosimamiwa na Kamati

NA KWA KUWA upungufu huo una punguza ufanisi wa kazi katika Taasisi husika;

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba; Serikali iharakishe kuajiri Watumishi wa kudumu ili kuongeza ufanisi na huduma kwa Wanchi.

KWA KUWA kumekuwepo na nafasi zinazokaimiwa tena kwa muda mrefu ndani ya Wizara na Taasisi za Umma;

NA KWA KUWA utaratibu huo ni kinyume na Sheria na Taratibu za Kiutumishi, lakini pia zinanyima haki ya kufanya maamuzi

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba nafasi zote zinazokaimiwa kwa muda mrefu zifanyiwe uamuzi wa kuwathibitisha au kuwapata Watumishi/Wakurugenzi kamili ili kuwapa nguvu ya utoaji wa maamuzi.

3.5 Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira

3.5.1 Uhuishaji wa Sheria ya Hifadhi ya Mazingira Sura 191

KWA KUWA Sheria ya Hifadhi ya Mazingira, Sura 191 na ya Mwaka 2004 ni ya muda mrefu;

NA KWA KUWA mwaka 2021 Sera ya Taifa ya Mazingira ilifanyiwa marekebisho;

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba Serikali ifanye marekebisho ya Sheria hiyo ili iweze kuendana na wakati na pia ili iweze kuendana na Sera ya Taifa ya Mazingira ya mwaka 2021.

3.5.2 Mpango Kabambe wa Taifa wa Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira

KWA KUWA Mpango huu ulianzishwa kwa lengo la kutoa Mwongozo wa hatua za kuchukuliwa katika kutatua changamoto za mazingira nchini kwa kuzingatia sehemu husika na hatua mahsusi zinazopaswa kuchukuliwa;

NA KWA KUWA uharibifu wa Mazingira unaendeleo pamoja na kuwepokwa Mpango hu**u**

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba;

i) Serikali itoe elimu kwenye Majiji, Miji na Halmashauri kuhusu namna ya kusimamia utekelezaji wa Mpango ikiwa ni pamoja na Mipango ya Matumizi ya Ardhi; na usimamizi wa uhifadhi wa taka ngumu. Aidha, utekelezaji wa Mpango huu kwa ufanisi utawezesha kutatua changamoto za mazingira na kuwezesha matumizi endelevu ya rasilimali na hivyo kufikia malengo ya maendeleo endelevu.

ii) OMRM kwa kushirikiana na Wizara za Kisekta, Taasisi za Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuendelea kuratibu na kuhakikisha kunakuwa na tija katika suala la uhifadhi na usimamizi wa mazingira nchini.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, napenda kukupongeza tena wewe binafsi, kwa kuchaguliwa kwa kishindo katika nafasi hii ya Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na namna unavyoendesha shughuli za Bunge kwa umahiri na ufanisi mkubwa. Tunakuombea afya njema na tunaahidi kukupa ushirikiano wa kutosha katika utekelezaji wa majukumu ya kuisimamia na kuishauri Serikali kwa lengo la kuwaletea Watanzania maendeleo yenye tija, huku tukizingatia Sheria, Kanuni na taratibu na dhana nzima ya Utawala Bora.

Mheshimiwa Spika, nitoe shukrani za dhati kwa Mhe. Azan Zungu Mb, Naibu Spika kwa kazi nzuri anayofanya ya kukusaidia Mheshimiwa Spika katika kuongoza na kusimamia Mhimili wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, nichukue fursa hii kuwashukuru Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano walioutoa kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Mwaka Mmoja uliopita.

Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kuwashukuru Mawaziri Mhe. Dkt. Ashantu Kijaji Mb, Waziri wa Uwekezaji, Viwanda na Biashara, Mhe Seleman Jafo Mb, Waziri wa Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira, Mhe. Kigahe, Exaud Naibu Waziri wa Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Mhe. Khamis Hamza Khamis Naibu Waziri Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira, kwa ushirikiano wao katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati kwa kipindi cha Mwaka Mmoja Uliopita.

Aidha, niwashukuru Watendaji wote wa Wizara wakiongozwa na Dkt. Hashil Twalib Abdallah Katibu Mkuu Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na

Biashara, Ndg. Mary Maganga Katibu Mkuu Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira, Dkt. Switbert Z. Mkama Naibu Katibu Mkuu Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira Ndg. Ally S. Gugu, Naibu Katibu Mkuu Uwekezaji na Wakuu wa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia. Natambua kuwa ushirikiano wao ndio uliofanikisha Kamati kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, nichukue fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira kwa umakini, umahiri na uzalendo wa hali ya juu katika kutekeleza na kufanikisha majukumu ya Kamati. **Naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD) kama ifuatavyo: -**

1.	Mhe. David. M. Kihenzile, Mb	-	Mwenyekiti
2.	Mhe.Eric Shigongo, Mb	-	M/ Mwenyekiti
3.	Mhe. Deogratia Mwanyika, Mb	-	Mjumbe
4.	Mhe. Askofu Josephat Gwajima, Mb	-	Mjumbe
5.	Mhe.Balozi Liberata Mulamula Mb	-	Mjumbe
6.	Mhe. Hawa Mchafu, Mb	-	Mjumbe
7.	Mhe. Shamsia Mtamba, Mb	-	Mjumbe
8.	Mhe. Dkt Alfred J. Kimei, Mb	-	Mjumbe
9.	Mhe. Boniphace M. Getere, Mb	-	Mjumbe
10.	Mhe. Daimu Idd Mpakate, Mb	-	Mjumbe
11.	Mhe. Eng. Ezra J. Chiwelesa, Mb	-	Mjumbe
12.	Mhe. Juma Usonge Hamad, Mb	-	Mjumbe
13.	Mhe. Martha Nehemia Gwau, Mb	-	Mjumbe
14.	Mhe. Cecil David Mwambe, Mb	-	Mjumbe
15.	Mhe.Lucy John Sabu, Mb	-	Mjumbe
16.	Mhe. Maryam Omar Said, Mb	-	Mjumbe
17.	Mhe. Haji Makame Mlenge Mb	-	Mjumbe
18.	Mhe. Nancy Hassan Nyalusi, Mb	-	Mjumbe

19.	Mhe. Zulfa Mmanka Omary, Mb	-	Mjumbe
20.	Mhe. Antipas Zeno Mgungusi, Mb	-	Mjumbe
21.	Mhe. Daud Silanga Njalu Mb	-	Mjumbe
22.	Mhe. Felix Eliadory Kavejuru, Mb	-	Mjumbe
23.	Mhe. Toufiq Salim Turky, Mb	-	Mjumbe
24.	Mhe. Hamis M. Mwinjuma	-	Mjumbe
25.	Mhe. Jumanne K. Kishimba	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretariati yote ya Bunge kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, chini ya Uongozi mahiri wa Katibu wa Bunge Ndugu Nenelwa Mwihambi, ndc, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, ndc, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Michael Chikokoto.

Aidha, nawashukuru Makatibu wa Kamati hii Ndg. Angelina Langisi Sanga na Ndg. Nyamwanja Chipanda Chilemeji, wakisaidiwa na Ndg. Modesta Kipiko kwa umakini katika uratibu na weledi wao katika kufanikisha kazi za Kamati.

4.2 Kutoa Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza kwa kina shughuli zilizotekelezwa na Kamati, matokeo ya utekelezaji wa shughuli hizo na uchambuzi wake, sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge liipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira pamoja na maoni na mapendekezo yaliyotolewa.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

David. Mwakiposa Kihenzile, (Mb)

MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA

BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA

01 Februari, 2023